

Ans Grotendorst in gesprek met Staf Depla

Staf Depla (48) is sinds oktober 2000, met een onderbreking van driekwart jaar, lid van de Tweede Kamer voor de PvdA-fractie. Hij is woordvoerder wonen, oude wijken en onderwijs (vmbo, mbo en schooluitval). Het rapport van de commissie Dijsselbloem beschouwt hij als een mijlpaal op weg naar een betere kwaliteit van onderwijs. 'Naar aanleiding van dat rapport zet ik mij in om de kwaliteit van het onderwijs te verhogen, de menselijke maat in het onderwijs terug te krijgen en het vertrouwen tussen de politiek en het onderwijsveld te herstellen.'

 Ans Grotendorst *

Staf, eerst moesten de examens 'KCE-proof'. Toen moest het onderwijs Inspectie-proof (examinering, contacturen, etc.). Nu moet de invoering van het competentiegericht onderwijs weer 'Dijsselbloem-proof'. Zou het mbo niet een beetje moe worden van steeds maar weer te horen: 'prove it', en nu eens langs de ene, dan weer langs de andere maatlat te worden gelegd.

Ja, dat kan ik me voorstellen, vooral als het toezicht op kwaliteit het karakter krijgt van een 'betonnen zwemvest', zoals bij het KCE is gebeurd. Het werd allemaal erg gedetailleerd en dichtgeregeld en daardoor loodzwaar.

Het rapport van de commissie Dijsselbloem kun je niet op één lijn hiermee stellen. Dat gaat niet zozeer over onderwijsinhoud en -kwaliteit, maar over de manier waarop onderwijsvernieuwingen zijn ingevoerd. Daar is veel kritiek op. De aanleiding en de noodzaak waren niet altijd duidelijk; veel vernieuwingen zijn top-down ingevoerd, zonder intensieve betrokkenheid van docenten; bovendien zijn ze vaak te snel ingevoerd, zonder eerst in pilots eens te kijken wat werkt en wat niet.

Belangrijke vraag die het rapport opwerpt is: wie is waarvoor verantwoordelijk? De commissie stelt vast dat verantwoordelijkheden van overheid en scholen door elkaar zijn gaan lopen. Louter overheidsgestuurd werkt niet, alles overlaten aan 'markt'partijen en volledig autonome scholen evenmin.

Er moet een goede balans zijn tussen die twee. De overheid is verantwoordelijk voor het 'wat', de scholen gaan over het 'hoe'. Kiezers moeten de politiek aan kunnen spreken op zoiets belangrijks als de kwaliteit van het onderwijs. Dus niet wegstijven maar ingrijpen als de kwaliteit in het geding is. En de politiek moet zich niet bemoeien met de inrichting van het onderwijs, het pedagogisch-didactisch klimaat.

Kader 1

Commissie Dijsselbloem: Tijd voor onderwijs

Op 13 februari 2008 presenteerde de commissie Dijsselbloem haar eindrapport *Tijd voor onderwijs*, over de onderwijsvernieuwingen in de jaren negentig: de basisvorming, de Tweede Fase (onder meer het Studiehuis) en het vmbo. In het eindrapport werd onder meer geconcludeerd dat de overheid haar kerntaak, het zeker stellen van de kwaliteit van het onderwijs, de afgelopen jaren ernstig heeft verwaarloosd. De overheid heeft zich, soms tot in het klaslokaal, bemoeid met de didactiek en tegelijkertijd de invulling van de onderwijsdoelen in hoge mate aan anderen overgelaten en nagelaten voldoende toezicht te houden op onderwijsresultaten. Er werd dan ook gesteld dat de politiek zich niet teveel moet bemoeien met het te geven dagelijkse onderwijs maar dit meer aan leraren en ouders moet overlaten.

Wat mij opvalt is de spraakverwarring en beeldvorming rond het thema 'competentiegericht onderwijs'. Sommigen vatten het op als lesmethode, didactiek of manier van leren ('het nieuwe leren'). Anderen spreken over 'competentiegerichte kwalificatiestructuur'. Naar mijn idee is dat laatste van toepassing op het mbo. Het gaat over het 'wat', niet over het 'hoe'. Inzet was het tot stand brengen van een intensieve(re) relatie tussen onderwijs en bedrijfsleven.

Dat klopt. De beeldvorming die je noemt is wijdverbreid, bij politici, docenten en ook bij schoolleidingen. De meerderheid van de

docenten in het mbo is positief over het competentiegerichte onderwijs. Maar ze vinden dat ze slecht voorbereid zijn. In het rapport wordt betrokkenheid en deskundigheidsbevordering van docenten sterk bepleit. Ik voeg daaraan toe: investeer ook in de deskundigheid van managers en toezichthouders. Aandacht voor bedrijfsvoering is belangrijk, maar zonder aandacht voor de inhoud krijgen

Kader 2

Passage uit het rapport van de cie. Dijsselbloem (p. 190)

Ten behoeve van de door de overheid geïnitieerde toekomstige vernieuwingen van het onderwijsbeleid, heeft de commissie een toetsingskader geformuleerd. Belangrijke onderdelen daarin zijn: een breed gedragen en goed onderbouwde probleemanalyse, evaluatie van voorgaand beleid, verantwoorde afweging van beleidsopties, voldoende tijd en financiële middelen voor de invoering, een helder geïmplementeerde uitvoeringsorganisatie en (tussentijdse) evaluatie voordat het ingezette beleid eventueel wordt aangepast. Wanneer het gaat om onderwijsinhoudelijke vernieuwingen dienen deze wetenschappelijk gevalideerd te zijn. Zoniet, dan moet de beleidsvernieuwing eerst kleinschalig en wetenschappelijk begeleid worden uitgetoetst en geëvalueerd.

we een technocratische aansturing. En een doorgeschoten discussie over 'het nieuwe leren', zoals je nu ziet. Wat er speelt in het mbo kunnen we niet zomaar op één hoop gooien met ontwikkelingen in het voortgezet onderwijs.

De PvdA-fractie vindt het competentiegerichte mbo-onderwijs niet 'Dijsselbloem-proof'. Het voldoet op veel punten niet aan de criteria voor onderwijsvernieuwing, zoals de cie. Dijsselbloem ze heeft ontwikkeld. Hoe terecht is die conclusie? De criteria (zie kader 2) zijn toch ontwikkeld voor het voortgezet onderwijs en het vmbo?

Ja, dat heeft de Tweede Kamer zich gerealiseerd en heeft daarom in juli 2008 ingestemd met het voorstel van de vaste kamercommissie voor Onderwijs om een aanvullend onderzoek te doen. Kernvraag was: "In hoeverre is de invoering van de nieuwe kwalificatiedossiers in het middelbaar beroepsonderwijs 'Dijsselbloem-proof'?"

Het onderzoek werd in het najaar 2008 uitgevoerd en begin 2009 afgerond. Er waren vier deelonderzoeken. Een ervan was een internationaal vergelijkend onderzoek naar de inhoud van de kwalificatiedossiers. Dat is uitgevoerd door het Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt (KBA, 2009).

De uitkomsten geven deels aanleiding tot tevredenheid, maar deels ook niet. De kwalificatiedossiers maken bijvoorbeeld wel goed onderscheid in niveaus, maar een duidelijk beeld van de doorstroomkwalificaties naar het hbo ontbreekt. Dat vind ik echt een grote misser: de doorstroom mbo-hbo niet goed geregeld. Hoewel we op het standpunt staan dat we nu niet meer moeten veranderen, is dat hier eigenlijk wel nodig.

Een andere conclusie van het onderzoek is, dat de kwalificatiedossiers geen belemmering voor scholen vormen om een eigen didactische aanpak te kiezen. Er is dus geen sprake van 'verplichte invoering van competentiegericht onderwijs'. Natuurlijk hebben de kwalificatiedossiers consequenties voor de vorm en inhoud van de examinering – en de examinering heeft weer invloed op de inrichting van het onderwijs. Er zijn echter geen inrichtingsvoorschriften, scholen gaan echt zelf over het 'hoe'.

Veel scholen worstelen met die dikke, moeilijke toegankelijke kwalificatiedossiers. In

de zorgsector is nu zo'n vier keer op rij een nieuwe versie van de kwalificatiedossiers verschenen, elk jaar één. En bij elk dossier moet ook de examinering worden aangepast. Dat is toch een onwerkbaar situatie?

Die kwalificatiedossiers zijn mij / de PvdA ook een doorn in het oog. We zouden ze graag willen opschonen. Fors snoeien en meer vrijheid geven aan de scholen om samen met het regionale bedrijfsleven het onderwijs in te vullen. Het KBA-onderzoek bevestigt dat de kwalificatiedossiers erg uitvoerig en gedetailleerd zijn. Zeker in vergelijking met kwalificatiedossiers uit de landen om ons heen.

In Europees verband moeten we echt beter afstemmen. Vergeleken met de kwalificaties uit Denemarken, Vlaanderen en Duitsland bijvoorbeeld, hanteren wij meer niveaus en functies. De Deense en de Duitse tegenhangers zijn kaderstellend en daardoor aanzienlijk dunner. Het beroepsonderwijs speelt zich in die landen ook vooral in leerbedrijven af.

Laten we dan beginnen met het niet verplicht stellen van deel C van de kwalificatiedossiers¹. Daarin zijn prestatie-indicatoren en vakkennis en vaardigheden gedetailleerd vastgelegd. Een heel technisch verhaal, maar voor ontwikkelaars wel van belang.

De rol van de overheid is: een stempel zetten op de kwalificatiedossiers, zodat het 'wat' duidelijk is. Lastig punt is, hoe gedetailleerd je dat 'wat' beschrijft. De koepels (het georganiseerd bedrijfsleven) willen deel C graag vastleggen, scholen niet. Ik heb er spijt van dat dit is vastgelegd; wel is er momenteel een verruiming van kracht. Het is scholen toegestaan er tot 2010 soepel mee om te gaan. Niet alles wat in deel C staat hoeft letterlijk toegepast en opgevolgd te worden. Ik zet mij ervoor in dat deze verplichtstelling wordt teruggedraaid. Scholen mogen dan zelf regionaal hun deel C maken. Als ze dat niet willen kunnen ze terugvallen op het landelijke deel C. Maar dan wel scherp kijken of er onderdelen van C eigenlijk in het B-deel moeten.

Nog een aanbeveling van de commissie Dijsselbloem: onderwijsvernieuwing eerst wetenschappelijk valideren, dan pas invoeren. Niet eenvoudig. Onderwijs is geen pilletje dat je kan testen in een trial. Bovendien is er heel veel onderzoek beschikbaar dat nog niet wordt benut.

Het belang van deze aanbeveling is, dat we zorgvuldig nagaan wat werkt, niet zomaar iets invoeren, niet steeds weer iets nieuws. En inderdaad, laten we onderzoeksresultaten die er al zijn benutten. Daarvoor is het wel nodig dat docenten veel meer bij onderzoek worden betrokken; nu wordt onderzoek vaak ver van hun bed uitgevoerd, dat is niet erg motiverend. Er is enorm veel kennis aanwezig bij docenten, practise based.

De PvdA wil, zo lees ik op de website, de mbo-niveaus 1, 2, 3 en 4 vervangen en uitsplitsen naar ambachtelijk beroepsonderwijs (1, 2) en middelbaar beroepsonderwijs (3, 4). Het ambachtelijk beroepsonderwijs vindt plaats volgens het meester-gezel-principe en is gericht op de arbeidsmarkt. Het middelbaar beroepsonderwijs moet vakspecialisten (bijvoorbeeld verpleegkundigen) opleiden en laten doorstromen naar het hbo. Vanwaar deze voorstellen? Toch een stelselwijziging? Is dat wel Dijsselbloem-proof...?

Ons belangrijkste motief is dat ouders, studenten en bedrijven mbo 1, 2, 3 of 4 niets zegt. In de beeldvorming denkt iedereen bij mbo aan niveau 1 en 2. Want die komen het meeste in het nieuws. Dat is niet goed, dat geeft een scheef, enigszins negatief beeld.

Uit de inhoudsanalyse van het KBA van de kwalificatiedossiers in het cluster zorg komt een duidelijk onderscheid naar voren tussen de niveaus 1 en 2 enerzijds en de niveaus 3 en 4 anderzijds. De kerntaken van niveau 1 en 2 zijn goed met elkaar vergelijkbaar, die van niveau 3 en 4 ook. Niveau 2 en 3 zijn veel moeilijker met elkaar te vergelijken. Laat dit dan ook tot uitdrukking komen in de naamgeving.

Ik ben benieuwd wat de zorgsector en de scholen van deze voorstellen vinden. Los daarvan: ik mag toch hopen dat het meester-gezel-principe behouden blijft voor niveaus 3 en 4. Dat is juist een kracht van het beroepsonderwijs! Ook op veel hbo-v's, trouwens.

De voorstellen zullen inderdaad wel wat discussie vergen. Wat je zegt over leren in de praktijk in niveau 3 en 4 deel ik. Het moet bijvoorbeeld ook niet zo zijn dat de doorstroming mbo-hbo vorm krijgt door algemene vakken te laten indalen in het mbo-curriculum. Dat zou een grote stap terug zijn. We moeten ook eens kritisch kijken naar het recht om vanuit elke mbo-opleiding naar elke hbo-opleiding door te stromen. Dat kan niet zonder doorlopende leerlijnen met schakelvoorzieningen tussen de verschillende richtingen.

Noot

1 In deel B van de kwalificatiedossiers staan op hoofdlijnen de diploma-eisen beschreven (bijv. van zorg-hulp, helpende zorg en welzijn, verzorgende en verpleegkundige). Deze eisen geven weer wat de gediplomeerde moet kunnen als hij/zij op de arbeidsmarkt start. In deel C wordt deel B nader uitgewerkt ten behoeve van ontwikkelaars van opleidingen.

Referenties

- Parlementaire onderzoekscommissie Onderwijsvernieuwingen (2008): Tijd voor Onderwijs. Eindrapport Parlementair Onderzoek Onderwijsvernieuwingen ('Commissie Dijsselbloem') Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 31 007, nr. 6
- Schuit, H., R. Kennis en B. Hövels (2009): Invoering van competentiegerichte kwalificatiedossiers in het middelbaar beroepsonderwijs. Deelonderzoek B: Een studie naar de Nederlandse kwalificatiestructuur in internationaal perspectief. Nijmegen: Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt (KBA)
- www.stafdepla.nl

* **Drs. Ans Grotendorst** is partner van Kessels & Smit, The Learning Company en vaste gastredacteur van *Onderwijs en gezondheidszorg*.